

УДК 141.319:278

DOI 10.35423/2078-8142.2023.1.1.4

І. О. Кузнецова,

*аспірантка Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,*

м. Київ, Україна

e-mail: kuzn201509@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1800-1733>

ЗРОСТАННЯ РОЛІ НАУКИ Й НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглядається когнітивний компонент ідентичності та професійної ідентичності, пов'язаний із зростанням ролі науки й наукових досліджень у формуванні майбутнього фахівця. Виявляються основні напрями впливу науки й наукових досліджень на формування професійної ідентичності у закладах вищої освіти. Розкривається зв'язок між професійною ідентичністю та ідентичністю. Здійснюється філософський аналіз досліджень ідентичності у національному та глобальному вимірах. З'ясовується роль ідентичності у становленні еталону майбутнього фахівця. Розглядається роль освітнього середовища, навчальних і виховних практик у створенні позитивного образу науки при підготовці майбутніх фахівців. З'ясовується значення пізнання та самопізнання у становленні професійної ідентичності. Підкреслюється значення особистісного виміру професійної ідентифікації. Розкривається зв'язок особистісного виміру з етичними та феноменологічними вимірами самопроєктування особистої та професійної самореалізації.

Ключові слова: ідентичність, професійна ідентичність, освітнє середовище, наука, наукові дослідження, пізнання, самопізнання, когнітивний компонент професійної ідентичності.

Зростання ролі науки серед студентської молоді створює умови для відтворення людського потенціалу науки як соціального інституту та формування наукових кадрів в Україні. Це дає змогу, з одного боку, забезпечити науку людськими ресурсами, а з іншого – підвищити рівень професійних кадрів, наблизити теоретичне викладання наукових дисциплін до сучасної практики світової науки та наукових лабораторій.

Важливість філософського дослідження професійної ідентичності пов'язана з необхідністю встановлення зв'язку науки й наукових досліджень з формуванням ідентичності під час освітньої підготовки. Актуальність такого підходу зумовлена потребою підготовки патріотично налаштованих фахівців у сферах обороноздатності, управління, критичної інфраструктури та ін.

Філософська універсалізація проблеми професійної ідентичності є важливою для філософського дослідження формування політичної та національної ідентичності.

Розробка філософського розуміння покликання спирається на дослідження феноменологічного поля свідомості майбутніх педагогів [9]. Але для більшості різновидів професійної ідентичності проблема покликання є недостатньо розробленою. У сучасних умовах професійна ідентичність для працівників критичної інфраструктури, технічних спеціалістів та експертів є не менш важливою, ніж вирішення нагальних завдань в умовах воєнного стану.

Входження у глобалізовану економіку вимагає поширення на процес підготовки фахівців та його результати. Зростання ролі науки, наукових досліджень і наукового знання нині виявляє системний вплив науки на підвищення рівня майбутніх фахівців. Входження в міжнародну систему наукових досліджень стає важливим фактором формування нових умов становлення професійної ідентичності майбутніх фахівців. Вивчення різних напрямів зростання ролі науки та наукових досліджень у становленні професійної ідентичності майбутнього фахівця створює передумови для підвищення якості навчального процесу, розвитку виховних практик та освітнього середовища, в якому перебуває той, хто навчається. Актуальним стає виокремлення основних напрямів зрос-

тання впливу сучасної науки та наукових досліджень на формування професійної ідентичності для підготовки фахівців у найважливіших для розвитку країни сферах.

Сучасні процеси підготовки майбутніх фахівців актуалізують питання зростання ролі науки й наукових досліджень у засвоєнні загальних і професійних компетентностей та формування сучасного еталону майбутнього фахівця як мети освітньої підготовки. Зростання ролі дослідницьких компетенцій при підготовці на рівнях магістр і доктор філософії та імплементації результатів сучасних наукових розвідок у навчальний процес характеризує наближення підготовки фахівців до міжнародних стандартів. Зростання ролі науки та наукових досліджень ставить нові вимоги до професійної підготовки фахівців, значення яких зростає у розвитку сучасної глобалізованої економіки. Ідея ідентичності вважається протиставленою «включенню у глобальний економічний порядок з притаманною йому інструментальною раціональністю» [10, с. 133].

Зростання ролі науки й наукових досліджень для професійної ідентифікації зазвичай не розглядається. Нині здійснюється філософський аналіз професійної ідентифікації як психологічного феномена [1]. Професійна ідентичність розглядається з позицій історико-філософського дискурсу розгляду ідентичності [7]. У філософських дослідженнях виявляється онтологічна проблема та розробляється феноменологічний підхід до обрання людиною свого місця у професії. Розгляд професійної ідентифікації як єдності соціального та професійного спирається на соціологічний підхід. Відбувається розробка ідентичності як філософської та соціологічної категорії [12].

Сучасний філософський дискурс обговорює питання відмінності ідентичності людини від ідентичності речі. Відзначається складність суб'єктивної ідентичності і важкості дотримання ідентичності при змінах у часі [5, с. 73]. Протиставляються «ідентичність речей (сутністю речей є тожсамість) та ідентичність осіб (сутністю людської особи є самість). Західна культура приділяє надзвичайну увагу опозиції речей та осіб, яка в моральній площині виявляється опозицією засобу, який можна використовувати (річ), та меті-в-

собі (особа). Речі не повинні мати «самості», адже якби вони її мали, їх не можна було б використовувати, їх потрібно було б поважати» [7, с. 95–96].

Ідентичність розглядається як соціокультурний феномен, в національному вимірі [3], у контексті цивілізаційного виміру як «новітній незавершений цивілізаційний проєкт» [13, с. 5]. Досліджується філософська редукція проблеми до розгляду інтенціональності та множини ідентичностей [2]. Ідентичність постає як відношення до спільноти і розкривається перехід від соціокультурного визначення ідентичності до розгляду онтологічної проблеми [2]. Розгляд життєвих світів розкриває «остаточний феномен по відношенню до соціокультурних форм, які передбачаються модерністю» [17, с. 136]. Виявляється процесуальність ідентичності [4]. Розглядається особливість формування соціального Я, національної ідентичності і громадянства [18].

Розгляд ідентичності як процесу національної ментальності стикається з тим, що «ані свідомість, ані самосвідомість не мають соціокультурної визначеності: за своєю суттю та механізмами виникнення і функціонування вони всезагальні й однакові у всіх народів і цивілізацій. Такою визначеністю є зміст свідомості, який є раціоналістичною рефлексією буття» [14, с. 231].

Когнітивний компонент професійної ідентичності розглядається в контексті професійної ідентичності: «когнітивний компонент включає систему знань і уявлень особистості про предмет праці, способи отримання професійної освіти, вимоги професії до людини, структуру професійної діяльності, функціональні обов'язки, різні аспекти професії тощо. Основу професійної компетентності (когнітивний компонент) також складають знання, які є формою існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини» [11, с. 8–9].

Відбувається розкриття структури професійної ідентичності та розгляд професійної ідентичності як сприйняття зв'язку з професійним середовищем. Професійна ідентичність як системне утворення [11, с. 5] та процес її формування розглядається в контексті «безперервного процесу професійної ідентифікації май-

бутнього фахівця шляхом залучення його до різних ідентифікаційних практик, якими ми вважаємо професійно орієнтоване спілкування, навчальні і виробничі практики» [11, с. 7]. Самоідентичність розкривається через практики себе у філософсько-антропологічному вимірі [8].

Дослідження формування професійної ідентичності в освітньому середовищі акцентують увагу на зростанні ролі науки й наукових досліджень. Існують різні напрями наукової діяльності, поширені в освітньому середовищі, які дають змогу підвищити питому вагу наукових досліджень у процесі формування майбутнього фахівця. Орієнтація викладання на наукові досягнення дає змогу залучити студентство до ознайомлення з надбаннями сучасної науки безпосередньо під час вивчення різних дисциплін. При цьому відбувається залучення до сфери знання, до проблемних сфер, які існують у сучасній світовій науці, до ознайомлення з перспективними напрямками розвитку сучасної науки, з дискусіями у сфері світової наукової спільноти тощо.

Навчання через дослідження стає важливим напрямом залучення студентства до оволодіння технологіями й методами сучасної науки. У багатьох природничих і технічних напрямках це передбачає поєднання навчання з роботою в наукових лабораторіях із залученням студентства до роботи в наукових лабораторіях, які пов'язані із всесвітньо відомими фірмами, що характеризують загальний рівень наукових досліджень внутріфірмової науки. Навчання через дослідження у сфері гуманітаристики та розвитку гуманітарного знання дає змогу пов'язати навчання й дослідження з певною сферою суспільної та професійної діяльності, збагативши її, зокрема, міжнародним досвідом і досягненнями наукових досліджень у міжнародному контексті.

Важливим напрямом зростання ролі науки й наукових досліджень на формування професійної ідентичності в освітньому середовищі є створення осередків, які формують інтерес до надбань світової та вітчизняної науки. Одним з важливих напрямів є дослідження історії науки, соціології науки, соціальної епістемології тощо. У західних університетах інтерес до історії науки є

стійким. У багатьох університетах створюються і працюють кафедри з історії науки. У вітчизняному контексті – це насамперед інтерес до філософії науки та філософії техніки, до розвитку наукової картини світу та наукової раціональності, які зумовлюють зростаючу роль науки та її вплив на сучасне суспільство. Зростання ролі науки й наукових досліджень є важливим для формування професійної ідентичності всіх спеціальностей. Не менш важливо це й для формування кадрів самої науки.

Професійна ідентифікація майбутніх науковців пов'язана зі свідомим обранням науки як сфери майбутньої професійної діяльності. При цьому це може бути не лише академічна чи університетська наука, а й наука в певному корпоративному середовищі, у сфері управління та інших суспільних сферах. Не зважаючи на спільну єдність багатьох рис наукової праці, все ж існують значні відмінності у роботі науковців у різних суспільних, освітніх, корпоративних та інших утвореннях. До них належать не лише різний соціальний статус, різний рівень заробітної плати та різні умови професійної діяльності. Насамперед, до них належить різний рівень впливу суспільних і соціальних факторів на професійну діяльність науковця.

Соціальні фактори по-різному впливають на сферу пізнавальної діяльності, на реалізацію пізнавального ставлення до об'єктів наукового дослідження. Професійна діяльність стає дедалі більш залежною від впливу соціальних і суспільних факторів. Але в основі свідомого вибору професії на першому місці мають бути чинники, які характеризують здатність особистості розвивати пізнавальну діяльність, використовувати наукове знання та здійснювати імплементацію сучасних технологій у різні сфери професійної діяльності. Так, при обранні професії науковця – розвивати науку як систему наукової діяльності та як систему знання. Ефективність наукової праці значною мірою визначається ефективністю пізнавальної діяльності.

Здійснення професійної ідентифікації як свідомого вибору обрання науки як основної сфери професійної діяльності зумовлює необхідність розвитку особистості у вимірі набуття дедалі нових

компетенцій, пов'язаних з науковою діяльністю у сучасній науці та у сфері знання. Розвиток особистості передбачає усвідомлення її як особистості науковця. У процесі пізнавальної діяльності та набуття нових компетенцій здійснюється поглиблення самопізнання особистості, пізнання основних напрямів її професійного зростання, формування самоусвідомлення себе як науковця, який пов'язує свою кар'єру та професійне життя з розвитком певної сфери науки та своєї професійної діяльності у цій сфері.

Зростання можливостей впливу науки та наукових досліджень на формування професійної ідентичності майбутнього фахівця не досліджується. Професійна ідентифікація розглядається в контексті мотивації, вибору професії та з особливостями входження того, хто навчається, у професійне середовище. Із психологічної точки зору самопізнання визначає мотивацію та передусім визначенню основних напрямів пізнавальної діяльності, які вважаються необхідними для досягнення поставленої мети. Таким чином, уявлення про майбутню професію, що формуються до процесу навчання, визначають і основні напрями пізнавальної діяльності, і безпосередньо процес професійної ідентифікації. Але уявлення тих, хто навчається, про майбутнє професійне середовище та обраний вид професійної діяльності, яке існує до початку навчання та після нього, можуть відрізнятись. Особливо у тих, хто не знає професійне середовище зсередини. Тим важливішими стають уявлення про призначення та специфіку професійної діяльності, які виникають на різних етапах навчання. Інколи пізнавальний досвід, отриманий у процесі навчання й наукової діяльності, підтверджує готовність людини присвятити себе певній професії. А інколи, навпаки, ближче ознайомлення з особливостями професійного середовища та з певним видом професійної діяльності може відштовхнути того, хто навчається, від обраного раніше професійного шляху та кар'єри.

Зростання ролі науки у вигляді залучення студентів як до сучасних форм роботи в лабораторіях у промисловості й організаціях, так і до сучасних наукових теорій і наукових методів у навчальний процес на різних етапах підготовки майбутнього

фахівця допомагає створити привабливий образ майбутньої сфери професійної діяльності. Ознайомлення із сучасними науковими інноваціями й технологіями не лише сприяє модернізації освіти. Це також формує сучасний образ різних видів професійної діяльності. Прагнення оволодіти науковими інноваціями й технологіями створює потужний потенціал зростання впливу науки на професійне становлення майбутнього фахівця. Це також розширює конкурентні можливості при пошуках роботи та задовольняє прагнення молодій людині жити і працювати у сучасному інноваційному й технологічному середовищі. Науково-інноваційні й технологічні прояви розвитку науки сприяють не лише якісному покращенню освітнього середовища, а й формуванню впевненості молодого фахівця в тому, що він може задовольнити свою потребу професійного розвитку в умовах власної країни. Крім того, науково-інноваційна й технологічна популяризація науки у багатьох студентів сприяє виникненню бажання пов'язати пошуки власного професійного шляху та вибудовування кар'єри з модернізацією професійного середовища та різних сфер суспільного життя.

Професійна ідентифікація майбутнього фахівця, що виникає на основі науково-інноваційної і технологічної форм зростання ролі науки в освітньому середовищі, сприяє також формуванню уявлень про необхідність оволодіння у процесі навчання організаційними та управлінськими знаннями й навичками. Ці знання й навички допоможуть у подальшому просуванню наукових інновацій і сучасних технологій у різні професійні середовища і сприятимуть модернізації різних сфер суспільного життя, з якими будуть пов'язані життя і професійна діяльність майбутнього фахівця.

Науково-інноваційна і технологічна форма зростання ролі науки й наукових досліджень в освітньому середовищі здійснює різнобічний вплив як на саме середовище, так і на тих, хто навчається. Це не лише покращує якість освіти і створює сучасне наукове й технологічне підґрунтя для реалізації компетентнісного підходу та формування компетенцій у процесі навчання. Залучення до наукових інновацій та нових технологій сприяє виникненню нових форм професійної ідентифікації. Її особливість полягає в тому, що

людина не просто адаптується до певного професійного середовища, тобто пристосовується до існуючого професійного середовища. Пристосування до технологічно застарілих професійних середовищ часто-густо постає як прагнення «знайти себе» у застарілих формах життя чи змиритися з недоліками існуючого професійного середовища. Таке прагнення формує пасивну позицію. У цьому випадку майбутній фахівець «зливається» з існуючими формами професійної життєдіяльності. Він не шукає нового й не прагне щось змінювати навіть у разі, коли професійне середовище не цілком його влаштовує. Якщо процес звикання до професійного середовища затягується, то це може сприяти виникненню прагнення змінити не лише професійне середовище, а й обрану професію чи навіть країну.

Якщо немає стійкого зв'язку між науково-інноваційною і технологічною формами в освітньому процесі, то може виникати ситуація, за якої люди активно навчаються, засвоюючи нові знання і наукові технології, але йдуть працювати в іншу сферу, обираючи інший професійний шлях. Якщо випускники не обирають професію, пов'язану зі своїм фахом, і не хочуть розвивати професійну кар'єру, спираючись на ті передові знання, які отримали у процесі навчання, то слід замислитися над особливостями професійної ідентифікації, яка має формувати стійкий вектор, спрямований на майбутню професію як у процесі навчання, так і після його завершення. Неперервність професійної ідентифікації (у процесі навчання та потім на різних етапах вибудовування кар'єри) зумовлює потребу поглибити дослідження взаємозв'язку зростання ролі науки й наукових досліджень в освітньому середовищі та поєднати це з дослідженням впливу пізнавальної діяльності на розвиток самопізнання як визначального фактору становлення майбутнього фахівця. Доведення розгляду засвоєння наукових інновацій і технологій до розвитку пізнавальної діяльності як внутрішньої активності особистості створює принципово нову ситуацію, в якій саме спрямування пізнавального процесу й розвиток пізнавальної діяльності перетворюється на процес професійної ідентифікації. Коли навчальні курси засвоюються не абстрактно й поверхово, а вибу-

довуються як необхідні ланки саморозвитку особистості майбутнього фахівця.

Формальна зацікавленість у наукових інноваціях і сучасних технологіях, яка не пов'язується з розвитком пізнавальної діяльності як шляхом професійного становлення, не задовольняє справжню потребу зростання ролі науки та інновацій у професійному становленні у процесі навчання. Відсутність зв'язку між прагненням оволодіти науковим знанням і новими технологіями і прагненням формувати науково-дослідницькі і професійні компетенції, пов'язані з майбутньою сферою професійної діяльності, створює тимчасовий ефект зростання ролі науки в навчальному процесі. При цьому зацікавленість у наукових знаннях, навичках і технологіях часто обмежується терміном вивчення певної дисципліни, а бажання повернутися до застосування цих знань і технологій, тим більше – постійно використовувати їх у професійному становленні, як правило, не виникає. Але будь-яка популяризація науки й технологій в освітній діяльності, навіть тоді, коли вона викликає тимчасовий інтерес, може сприяти поглибленню пізнання особистістю самої себе.

Вплив ролі науки й наукових досліджень на процес професійної ідентифікації є багатовекторним і нелінійним. Інколи навіть глибоко аргументована позиція у виборі професії та глибоке знання професійного середовища, яке виникає у випадку, коли вибір професії визначається заздалегідь зв'язком родини з певним професійним середовищем, може змінитися під впливом розвитку різноманітних нових форм пізнавальної діяльності й ознайомлення студента з новими науковими знаннями й технологіями. Такі несподівані зміни у професійній ідентифікації пов'язані з тим, що оволодіння новими видами пізнавальної діяльності, новими науковими знаннями й технологіями може докорінно вплинути на самопізнання та принципово змінити уявлення про самого себе, про свої можливості, потреби та прагнення до самореалізації. Із розвитком пізнавальної діяльності ми пізнаємо не лише об'єкти, ми пізнаємо самих себе, свої здатності та бажання.

Популяризація наукових шкіл і напрямів вітчизняної науки у процесі професійної ідентифікації привертає увагу до механізмів та історичних особливостей функціонування науки в суспільному контексті. Це є важливим для поповнення кадрового складу наукових шкіл, необхідною передумовою розвитку академічної науки та науки університетів.

Сприйняття науки як інтелектуальної системи, що існує у вигляді наукової спільноти, одним із результатів діяльності якої є наукові публікації, є важливим для розуміння механізмів інтеграції наукової спільноти певної країни в сучасний контекст світової науки. Цей шлях є привабливим для залучення молоді у світове наукове співтовариство. Привабливість цього шляху для професійної ідентифікації молодих науковців полягає у формуванні усвідомлення, що можна працювати в контексті світової науки, не покидаючи меж своєї країни. Подібні шляхи професійної ідентифікації молодих науковців є ефективними у межах інтеграції їх у вітчизняну наукову спільноту і залучення до наукової роботи кафедр. Залучення талановитої молоді до вітчизняної науки у рамках наукових шкіл, напрямів, навчання в аспірантурі, докторантурі сприяє формуванню наукового потенціалу академічних інститутів.

Засвоєння й розвиток пізнавальних традицій наукових шкіл стає важливим механізмом самовизначення особистості науковця. Формування міцних зв'язків з науковими школами та вітчизняними науковими напрямами сприяє професійній ідентифікації у вигляді адаптації до вітчизняного професійного середовища. Дедалі більше відбувається залучення кафедр до проєктної діяльності, приєднання наукової роботи кафедр до міжнародної співпраці, яка може реалізуватись у рамках міжнародного співробітництва, участі в міжнародних проєктах, реалізація програм академічної мобільності. Це сприяє формуванню механізмів професійної ідентифікації вітчизняної наукової спільноти у межах розвитку інтеграційних процесів до європейської та світової наукової спільноти, а також зростанню привабливості професійної ідентифікації молодих учених до вітчизняного професійного середовища. Але не всі форми міжнародної інтеграції однаково сприяють професійній

ідентифікації молоді до вітчизняного професійного середовища. Інколи відбір молодих кадрів і залучення їх до наукової діяльності у рамках певних грантів стає механізмом відбору найкращих молодих науковців для подальшого продовження їх наукової діяльності в інших країнах.

Розвиток пізнавальної діяльності та її вплив на самопізнання, самоусвідомлення себе творчою особистістю, що формується, стає важливим когнітивним механізмом, що визначає напрям професійної ідентифікації до певного професійного середовища. Формування потреби самореалізації особистості науковця стає важливим чинником професійної ідентифікації. Якщо молода людина відчуває, що вона може досягти вагомих для неї результатів у науці у рамках вітчизняного професійного середовища, то за наявності впливових соціокультурних чинників, пов'язаних з вихованням молоді особистості, вона може здійснити вибір у напрямі професійної ідентифікації, який буде вагомим не лише для неї самої, а й для розвитку вітчизняної науки.

У деяких сферах науки дослідження здійснюються переважно не в межах лабораторій. Це, насамперед, соціогуманітарне знання та розвиток гуманітаристики, теорія управління тощо. Розвиток пізнавальної діяльності, яка дедалі більше впливає на самопізнання та самовизначення, відбувається головним чином у рамках проектної діяльності, залучення до грантів, а також у процесі здійснення індивідуальної дослідницької діяльності при написанні дисертації. За таких умов вплив контексту світової науки на формування професійної ідентифікації здійснюється у рамках міжнародного співробітництва та входження в науковий дискурс.

Специфіка гуманітарних досліджень, пов'язана з розвитком пізнавальної діяльності, спрямована на дослідження об'єктів і постановку проблем, актуальних насамперед для вітчизняного суспільного контексту, або постановку та висвітлення таких проблем, які є актуальними для світової науки, але з найбільшою гостротою проявляються саме у вітчизняному контексті. Висвітлення актуальних для суспільного контексту проблем і знаходження шляхів їх вирішення, важливих для суспільного контексту, сприяє зрос-

танню впливу пізнавальної діяльності у процесі наукового дослідження на формування тіснішого зв'язку молодого фахівця із суспільним середовищем і вітчизняною професійною спільнотою. Це значно посилює вплив пізнавальних процесів і дослідницької діяльності на самоусвідомлення зв'язку із суспільним середовищем і формуванням відповідної професійної ідентифікації.

Використання історії науки у процесі формуванні механізмів професійної ідентифікації може здійснюватись як у напрямку як дослідження розвитку наукових шкіл та вітчизняної наукової спільноти, так і залучення історії розвитку світової науки безпосередньо у навчальний процес. Залучення пізнання історичних особливостей світової науки реалізується насамперед у викладацькій діяльності, а також під час вивчення філософських засад розвитку певної науки як системи знання чи науки в цілому. Вивчення генези постановки наукових проблем і шляхів їх розв'язання створює майданчик для порівняння механізмів пізнавальної діяльності на різних етапах розвитку науки. Це збільшує ефективність пошуку нових шляхів постановки й вирішення проблем і генерації нових ідей. Історичний досвід науки інтегрується таким чином у сучасні механізми пізнавальної діяльності. Важливим напрямом використання історії науки для поглиблення професійної самоідентифікації майбутнього фахівця стає вивчення особливостей наукової кар'єри та наукової діяльності видатних діячів і творців науки й техніки.

Бібліографічний метод дає можливість розглянути певний етап розвитку науки, публікаційну активність видатних учених. Виявляється можливість перейти від розгляду загального розвитку системи наукового знання до аналізу впливу певних наукових праць на розвиток науки. Це дає змогу показати майбутнім фахівцям зв'язок розвитку науки з кар'єрами видатних особистостей. Такий підхід сприяє професійній ідентифікації. У деяких випадках, коли студенти не бажають пов'язувати свою кар'єру з певним професійним середовищем, моделювання потенційної професійної кар'єри може стати ефективним чинником професійної ідентифікації.

Нині біографістика посідає значне місце у дослідженні впливу творчої діяльності особистості на розвиток різних сфер суспільного життя. Це стосується, насамперед, формування механізмів сприяння професійної ідентифікації тих, хто планує займатися науковою діяльністю у сфері природничих, технічних, а також історичних, політичних та інших наук. Біографічний підхід розширює сферу своєї дії, виходячи за межі психологічних досліджень. Він формує нове бачення творчою особистістю шляхів розвитку певної сфери, виявляє суспільні механізми цього розвитку, а також зростає значення впливу науки й наукових досліджень на трансформації у різних сферах суспільного життя. Біографічний підхід сприяє розкриттю розвитку науки через внесок у науку результатів наукової діяльності творчої особистості. Це дає також змогу поєднати розкриття видатних наукових досягнень із розглядом особистісних властивостей професійної кар'єри та життєвого шляху. Наука у реальних обличчях стає живою, зримою, привабливою силою, що привертає увагу та впливає на формування професійної ідентичності.

Розвиток сучасної біографістики пов'язує особистісні досягнення з інноваційними процесами у різних сферах професійного життя. Введення науки та історії науки у систему навчальної та виховної діяльності дає можливість поряд з розвитком системи знання та інновацій ввести у розгляд видатні персоналії, які сприяли розвитку технологій та інновацій. Зростає значення впливу особистісного виміру на вибір професійного шляху та кар'єри.

У сучасних дослідженнях здійснюється перехід від розгляду суб'єктивної ідентичності до особистої та колективної ідентичності як соціальної конструкції [7, с. 100]. Особиста ідентичність розкривається через дискурс самоінтерпретації [6].

Особиста ідентичність постає з точки зору моральних зобов'язань і формування етики ідентичності [16] відносно до культури. Значення особистісного виміру у професійній ідентичності пов'язано з етичним виміром Зростання значення морального виміру пов'язане зі становленням гідності [15]. Відчуття гідності

та самоповаги виявляє особистий вимір ідентичності, «це її гідність – бути собою» [9, с. 282].

Особистісний вимір професійної ідентичності та ідентифікації пов'язаний з екзистенційними та феноменологічними вимірами поставання майбутнього фахівця. Покликання є найвищою формою розвитку особистісного виміру професійної ідентичності. Воно стає вираженням моральної зрілості особистості та вагомим результатом її особистісного зростання. У процесі формуванні покликання рефлексія майбутнього фахівця щодо ступеня оволодіння ним професійними навичками й досвідом сприяє насамкінець формуванню життєвого смислу професійної ідентичності. «Покликання людини визнають, маючи на увазі сенс того, що вона робить для спільноти, мотивацію та цілісність її буття у світі. Та передовсім покликання дає самій особистості відчуття сенсу і повноти її власного існування» [9, с. 204].

Професійна ідентичність дедалі менше розглядається лише як процес і результат оволодіння професійними компетенціями та дослідницькими функціями, які формуються під час навчального процесу та під час перебування в мережевому освітньому просторі. Питання про необхідність доведення розгляду професійної ідентичності до рівня покликання для більшості професій, для яких сьогодні когнітивний компонент (пов'язаний з оволодінням дослідницькими компетенціями) є важливим і вимагає подальшого вивчення. Однак проблеми професійної ідентичності для студентів, які повною мірою оволоділи когнітивним компонентом дослідницької діяльності, є важливими, оскільки зростає затребуваність таких фахівців на ринку праці.

Дослідження основних напрямів зростання ролі науки й наукових досліджень у професійній ідентифікації майбутніх фахівців дає змогу поставити питання про вплив наукового знання і сучасних технологій на процеси формування професійної ідентичності майбутнього фахівця, на становлення його прагнення пов'язати свою професійну діяльність, кар'єру та життя з науковою чи іншою сферою науково-технічної діяльності. Розкриття процесуального підходу до впливу науки на формування про-

фесійної ідентичності майбутніх фахівців дає змогу ввести у розгляд процес професійної ідентифікації тих, хто навчається у закладах вищої освіти, виокремити й дослідити його окремі напрями. Це, насамперед, роль наукових досліджень і сучасних технологій у процесі формування професійних компетентностей майбутнього фахівця; дослідження впливу вивчення системи наукового знання, сучасних наукових теорій та методологій на професійну ідентифікацію; дослідження впливу популяризації історії науки в освітньому середовищі та розкриття методологічних засад, які сприяють зростанню впливу історії науки на процес професійної ідентифікації.

Виокремлення цих напрямів впливу науки на професійну ідентифікацію дає змогу дослідити професійну ідентифікацію як діалектичний, складний і нелінійний процес. Це процес, у якому відбувається становлення цілісної особистості майбутнього фахівця, що передбачає оволодіння нормами, методами і стандартами професійної діяльності та формування тісного зв'язку з професійним середовищем; формування орієнтації на продовження кар'єри, пов'язаної з реалізацією дослідницьких компетенцій у різних сферах професійної діяльності; бажання інтегруватися в професійну спільноту, стати частиною вітчизняної та міжнародної професійної спільноти, сприяти модернізації професійної діяльності та імплементації технологічних інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко Я. С. Професійна ідентичність особистості як психологічний феномен. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 19. С. 104–110.
2. Бистрицький Є. Ідентичність, спільнота і методологія визнання. *Незалежний культурологічний часопис <І>*. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/anons2013/Buistryckyj_identychnist_spilnota.htm
3. Гібернау М. *Ідентичність націй* / пер. з англ. П. Тарашука; ред. Л. Марченко. Київ : Темпора, 2012. 303 с.
4. Гнатенко П. І., Павленко В. М. *Ідентичність : філософський та психологічний аналіз*. Київ : «АРТ-ПРЕСС», 1999. 466 с.

5. Декомб В. *Клопоти з ідентичністю* / пер. В. Омелянчика. Київ : Стилос, 2015. 281 с.
6. Донскіс Л. *Збентежена ідентичність і сучасний світ*. Київ : Факт, 2010. 312 с.
7. Йосипенко О. Парадокси концепту ідентичності: минуле та сучасність. *Філософська думка*. 2019. № 5. С. 90–102.
8. Мазур Л. І. *Самоідентичність особистості як філософсько-антропологічна проблема*. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 432 с.
9. Мулярчук Є. *Філософія і педагогіка покликання*. Київ : Дух і літера, 2019. 344 с.
10. Самоідентифікація особистості: філософський аналіз : монографія / Г. Ф. Хоружий, Л. О. Боровська, Ю. І. Кулагін, М. В. Ліпін; заг. ред. Г. Ф. Хоружого. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 192 с.
11. Соколова І. В. Професійна ідентифікація майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі. *SWorld*. June 2014. С. 17–28. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer35/241.pdf>
12. Старовойтова І. І. Ідентифікація як філософська і соціологічна категорія. *Вісник ОДУ*. 1999. Вип. 2. Т. 4. С. 74–77.
13. Степико М. Т. *Українська ідентичність у глобалізованому світі*. Х. : Майдан, 2020. 258 с.
14. Степико М. Т. *Українська ідентичність: феномен і засади формування*. Київ : НІСД, 2011. 336 с.
15. Фукуяма Ф. *Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості* / пер. з англ. Т. Сахно. Київ : Наш Формат, 2020. 192 с.
16. Arriah K. A. *The Ethics of Identity*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 2005. 587 p.
17. Esposito R. *Communitas. The Origin and Destiny of Community*. California: Stanford University Press, 2010. 155 p.
18. Mead G. H. *A Reader* / ed. F. Carreira da Silva. Published by Routledge December 11. 2012. 368 p.

REFERENCES

Andrushko, Ya. S. (2013). Professional identity of the individual as a psychological phenomenon. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky (Actual problems of sociology, psychology, pedagogy)*, 19, 104-110. [In Ukrainian].

Bystrytskyi, Ye. (2013). Identity, community and methodology of recognition. *Nezalezhnyi kulturolohichniy chasopys <Yi> (Independent Cultural Journal <Yi>)*. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/anons2013/Bystryckyj_identyc_hnist_spilnota.htm [In Ukrainian].

Hibernau, M. (2012). *Identity of nations*. P. Tarashchuk (Trans.). L. Marchenko (Ed.). Kyiv. [In Ukrainian].

Hnatenko, P. I., Pavlenko, V. M. (1999). *Identity: a philosophical and psychological analysis*. Kyiv. [In Ukrainian].

Dekomb, V. (2015). *Concerns with identity*. V. Omelianchyk (Trans.). Kyiv. [In Ukrainian].

Donskis, L. (2010). *Troubled Identity and the Modern World*. Kyiv. [In Ukrainian].

Yosypenko, O. (2019). Paradoxes of the concept of identity: past and present. *Filosofska dumka (Philosophical Thought)*, 5, 90-102. [In Ukrainian].

Mazur, L. I. (2012). *Self-identity of the individual as a philosophical and anthropological problem*. Lviv. [In Ukrainian].

Muliarchuk, Ye. (2019). *Philosophy and pedagogy of vocation*. Kyiv. [In Ukrainian].

Khoruzhyi, H. F., Borovska, L. O., Kulahin, Yu. I., & Lipin M. V. (2018). *Self-identification of the individual: philosophical analysis*. H. F. Khoruzhiy (Ed.). Kyiv. [In Ukrainian].

Sokolova, I. V. (2014). Professional identification of a future specialist in a higher educational institution. *SWorld*, June, 17-28. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer35/241.pdf> [In Ukrainian].

Starovoitova, I. I. (1999). Identification as a philosophical and sociological category. *Visnyk ODU (Bulletin of OSU)*, 2(4), 74-77. [In Ukrainian].

Stepyko, M. T. (2020). *Ukrainian identity in a globalized world*. Kharkiv. [In Ukrainian].

Stepyko M. T. (2011). *Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation*. Kyiv. [In Ukrainian].

Fukuiama, F. (2020). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. T. Sakhno (Trans.). Kyiv. [In Ukrainian].

Appiah, K. A. (2005). *The Ethics of Identity*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press.

Esposito, R. (2010). *Communitas. The Origin and Destiny of Community*. California: Stanford University Press.

Mead, G. H. (2012). *A Reader* / edited by F. Carreira da Silva. Published by Routledge December 11.

Irina Kuznetsova

Post-Graduate Student, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv, Ukraine; e-mail: kuzn201509@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1800-1733>

Increasing the role of science and scientific research in forming the future specialist’s identity

Abstract

The article deals with the cognitive component of identity and professional identity associated with the growing role of science and scientific research in forming a future specialist. The main directions of the scientific influence and research on creating a professional identity in higher educational institutions are identified. The interrelation between professional identity and identity is revealed. A philosophical analysis of identity studies in the national and global dimensions is carried out. Identity's role in forming the future specialist standard is clarified. The role of the educational environment, teaching and educational practices in creating a positive image of science in preparing future specialists are considered. The growing role of scientific research in the educational process contributes to the mastery of new technologies. Future specialists learn to work in modern laboratories. Publication of the results of scientific research brings the training of specialists closer to international standards. The cognitive component of professional identification is growing. The study shows the increasing influence of the cognitive component on the formation of the professional identity of the future specialist. The introduction of cognition and self-knowledge into the cognitive component plays a growing role in the formation of the personality of a student of higher education. Estab-

lishing the relationship between cognition and self-knowledge makes it possible to create a closer connection between cognitive activity and personality formation. The research shows the growing importance of cognition and self-knowledge in forming a professional identity. The importance of the personal dimension of professional identification is emphasized. The connection between the personal dimension and the ethical and phenomenological dimensions of self-designing personal and professional self-realization is revealed.

Keywords: *identity, professional identity, educational environment, science, scientific research, cognition, self-knowledge, cognitive component of professional identity.*